

УДК 347.91/95

Biblid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 83, стр. 75–90

Изворни научни рад

Рад примљен 14. 7. 2023. године

Рад одобрен 8. 8. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.83.5

НОВО ЗАКОНОДАВСТВО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О ДИГИТАЛНИМ УСЛУГАМА

Сања ЈЕЛИСАВАЦ ТРОШИЋ*

Апстракт: Дигиталне услуге су свакодневно присутне у нашим животима и олакшавају комуникацију, обављање послова и много тога на различите начине. Коришћење онлајн услуга олакшало је предузећима да тргују изван националних граница, доносећи им више прихода и приступа новим тржиштима. Са многобројним предностима које су дигиталне услуге донеле, постоје и проблеми који се огледају у трговини илегалном робом, илегалним садржајима на интернету. Дигиталне услуге се злоупотребљавају од стране интернет платформи коришћењем манипулативних алгоритамских система за циљани маркетинг, ширењем дезинформација или коришћењем других начина у штетне сврхе. Интернет платформе су, у недостатку правне регулативе за све области, почеле и саме да регулишу овај дигитални свет, чиме су угрожена и основна права на интернету. На нивоу Европске уније (ЕУ) у овој области постојале су значајне правне празнине које је требало решити, па су донета два акта: „Закон о дигиталним тржиштима” и „Закон о дигиталним услугама”. „Закон о дигиталним услугама”, који је донет Уредбом (ЕУ) 2022/2065 представља тему овог рада. Усвајајући модеран правни окрив о дигиталним услугама, ЕУ је поставила правне темеље који би требало да омогуће безбедност корисника на мрежи, успостављање управљања са заштитом основних права корисника дигиталних услуга, како индивидуалних потрошача тако и предузећа.

Кључне речи: ЕУ, дигиталне услуге, онлајн платформе, пружаоци посредничких услуга, незаконит садржај.

* Институт за међународну политику и привреду, Београд. Е-mail: sanja@diplomacy.bg.ac.rs. Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године”, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2023. године.

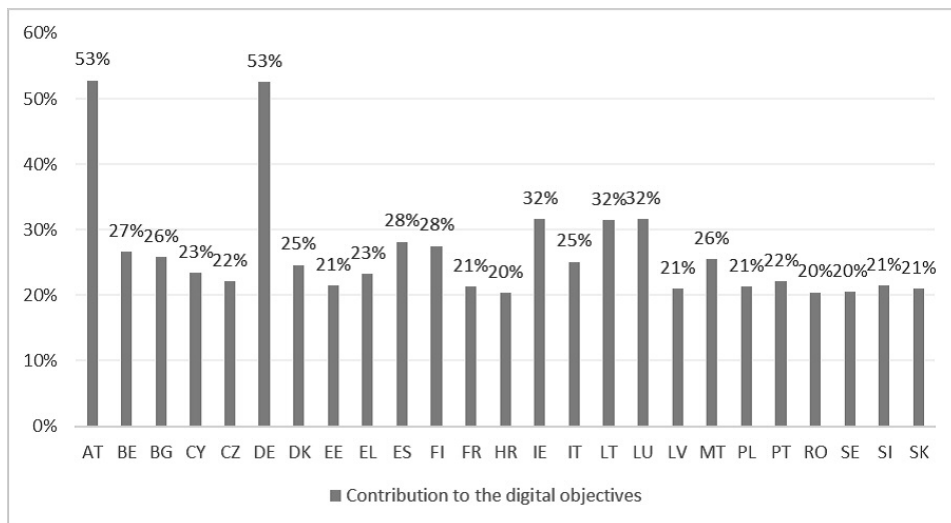
1) СВРХА

Дигитална трансформација ЕУ постала је потреба и неопходан услов за боље функционисање европске економије. ЕУ тежи да својим уредбама, директивама и другим актима направи јединствено тржиште дигиталних услуга, како би уредила ову динамичну сферу рада и како би допринела сигурности свих учесника на европском тржишту. Да би се остварио циљ јединственог тржишта дигиталних услуга, европске институције и владе држава чланица појачавају напоре како би створили више могућности и већи простор за раст дигиталне економије. Европска комисија прати дигитални напредак држава чланица кроз извештаје Индекса дигитализације економије и друштва (DESI) од 2014. године. DESI прати укупне дигиталне перформансе Европе и прати напредак земаља ЕУ у њиховој дигиталној конкурентности. Овај индекс сумира индикаторе дигиталног учинка и прати напредак земаља ЕУ. Сваке године DESI укључује профиле земаља који служе као помоћ државама чланицама да идентификују области које захтевају приоритетну акцију. Индекс такође обухвата и тематска поглавља нудећи анализу на нивоу ЕУ у кључним дигиталним областима, што је од суштинског значаја као подршка политичким одлукама. Извештаји DESI прате напредак постигнут у земљама чланицама ЕУ у дигиталном смислу. Током пандемије Ковид-19 (Covid-19) државе чланице су напредовале у својим напорима за дигитализацију, али области које су се показале најзахтевнијим су дигиталне вештине, дигитална трансформација малих и средњих предузећа и увођење напредних 5Г мрежа. Да би омогућила приступ дигиталним услугама за све грађане и одржала свој просперитет, ЕУ је потребна инфраструктура за дигитално повезивање врхунских перформанси, сигурности и одрживости, оптимизирана за коришћење најновијих технологија оптичких влакана у фиксним мрежама и за повезивање иновативних бежичних система као што су 5Г, 6Г и Wi-Fi. ЕУ је одвојила значајна средства за подршку дигиталној трансформацији – 127 милијарди евра посвећено је реформама везаним за дигиталну технологију и улагањима у националне планове за опоравак и отпорност. Ово би требало да буде додатни мотив да се убрза дигитализација, повећа отпорност ЕУ и смањи спољна зависност држава ЕУ на два начина – реформама и инвестицијама. Државе чланице у просеку су од својих средстава за опоравак и отпорност посветиле 26% за дигиталну трансформацију, што је изнад обавезног прага од 20% (слика 1). Постоје и државе чланице које су одлучиле да уложе и више од 30% својих средстава у дигиталну технологију, а то су Аустрија, Немачка, Луксембург, Ирска и Литванија.¹ Потребно је да

¹ “Digital Economy and Society Index (DESI) 2022”, European Commission, Thematic chapters, p. 28. Интернет: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>, 21.6.2023.

земље чланице ЕУ максимално искористите и инвестиције и реформе, да би се постигли циљеви Дигиталне деценије 2030.²

Слика 1: Удео процењених расхода планова за опоравак и отпорност за дигиталне циљеве (у 25 планова за опоравак и отпорност које је одобрио Савет)



Извор: Digital Economy and Society Index 2022, стр 10.

Дигиталне услуге свакодневно утичу на наше животе и олакшавају их на много различитих начина. Користимо дигиталне услуге у међусобној комуникацији, дигитално обављамо куповине, наручимо храну, дигитално тражимо и проналазимо информације, резервишемо смештај у земљи и иностранству, гледамо филмове или слушамо музику и још много тога. Ове услуге се сваким даном све више иновирају и проширују. Дигиталне услуге су такође олакшале и предузећима да тргују изван националних граница и да приступе новим тржиштима. Иако постоје многе предности дигиталне трансформације, постоје и проблеми које је она донела. Основна брига јесте трговина и размена илегалне робе, услуга и садржаја на интернету. Онлајн услуге се такође злоупотребљавају од стране манипулативних алгоритамских система за повећање ширења дезинформација и у разне друге штетне сврхе.

² Више о Програму политике дигиталне деценије 2030 видети: Сања Јелисавец Трошић, „Програм политике дигиталне деценије Европске уније”, *Европско законодавство*, 2023, бр. 81–82/2023, Vol. 22, стр. 217–228, DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_ez.2023.22.81_82.14

Ови изазови и начин на који их платформе решавају имају значајан утицај на основна права на интернету. До сада је примарни акт за регулисање рада онлајн посредника у ЕУ била Директива о е-трговини. Према чл. 14. и 15. Директиве о е-трговини посредници немају обавезу да надгледају садржај који генеришу корисници. Они имају користи од изузећа од одговорности све док немају сазнања о незаконитим активностима и реагују одмах по обавештењу. До сада је овај режим сигурне луке штитио посреднике од прописа који су посебно циљали на модерирање садржаја и значајно је обликовао дигитално тржиште ЕУ.³ Почетком 2020-их, упркос низу циљаних интервенција специфичних за интернет сектор које су урађене на нивоу ЕУ, још увек су постојале значајне правне празнине које је требало решити. На пример, неке велике платформе контролишу важне екосистеме у дигиталној економији. Они су се појавили као чувари врата (*gatekeepers*) на дигиталним тржиштима, уз моћ да делују као приватни креатори правила. Ова правила понекад резултирају неправедним условима за друга предузећа која су принуђена да користе ове платформе, као и сходно томе смањеним избором за крајње кориснике – потрошаче. Због свега наведеног ЕУ је усвојила модеран правни оквир који обезбеђује безбедност корисника на мрежи, успоставља управљање са заштитом основних права на првом месту и одржава поштено и отворено окружење онлајн платформи.⁴ „Закон о дигиталним тржиштима” фокусира се на стварање једнаких тржишних услова за све технолошке компаније, док се „Закон о дигиталним услугама” бави начином на који компаније контролишу садржај на својим платформама. „Закон о дигиталним услугама” ће, за разлику од „Закон о дигиталним тржиштима”, вероватно имати непосреднији утицај на кориснике интернета. Принцип којим се руководило приликом израде овог акта био је да се оно што је нелегално ван мреже учини нелегалним и на мрежи. „Закон о дигиталним услугама” донет је у форми Уредбе. То значи да се мере односе на све субјекте на територији ЕУ. Оне су обавезујуће у потпуности и непосредно се примењују у државама чланицама. На националном нивоу уредбе се не могу једнострано мењати нити се могу стављати резерве на њих. Циљ Уредбе 2022/2065 јесте да допринесе правилном функционисању унутрашњег тржишта услуга посредовања постављањем усклађених правила за безбедно, предвидљиво и поуздано онлајн (интернет) окружење које олакшава иновације и у којем су ефективно заштићена основна права садржана у Повељи, укључујући принцип заштите потрошача. Ова Уредба утврђује усклађена правила о

³ Amélie P. Heldt, “EU digital services act: The white hope of intermediary regulation”, In: *Digital Platform Regulation: Global Perspectives on Internet Governance*, Springer International Publishing, Cham, 2022, pp. 69–84.

⁴ “The Digital Services Act package”, European Commission, Интернет: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>, 6.6.2023.

пружању услуга посредовања на унутрашњем тржишту. Уредба 2022/2065 посебно, утврђује:

- (а) оквир за условно изузеће од одговорности пружалаца услуга посредовања;
- (б) правила о посебним обавезама дужне пажње прилагођена одређеним специфичним категоријама пружалаца услуга посредовања;
- (в) правила о спровођењу и извршавању ове Уредбе, између осталог у погледу сарадње и координације надлежних тела.⁵

Ревизија Кодекса ЕУ о дезинформацијама и „Закона о дигиталним услугама” које су урађене обезбеђују ефикаснија средства осигуравања да онлајн платформе предузму одлучне мере за сузбијање дезинформација на интернету.

2) МЕРЕ ЕУ

„Уредба (ЕУ) 2022/2065 Европског парламента и Савета од 19. октобра 2022. о јединственом тржишту дигиталних услуга и о изменама и допунама Директиве 2000/31/ЕЦ (Закон о дигиталним услугама)” [Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act)].

3) САДРЖАЈ

Два прописа за надоградњу правила која регулишу дигиталне услуге у ЕУ унапређена су 2022. године кроз усвајање тзв. „Закона о дигиталним услугама (ДСА)” и „Закона о дигиталним тржиштима (ДМА)”. Они чине јединствен сет нових правила који се примењују у целој ЕУ како би се створио безбеднији и отворенији дигитални простор.⁶ ДСА и ДМА имају два главна циља: Први циљ је стварање безбеднијег дигиталног простора у коме су заштићена основна права свих корисника дигиталних услуга; и други циљ је успостављање једнаких услова за подстицање иновација, раста и конкурентности, како на јединственом тржишту тако и на глобалном нивоу.⁷ Дигиталне услуге

⁵ “Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) (Text with European Economic Area relevance)”, *Official Journal of the European Union* L 277, 27.10.2022, члан 1.

⁶ Европски економски простор (ЕЕП) (European Economic Area – ЕЕА) настао је 1. јануара 1994. споразумом између Европске слободне трговинске асоцијације (ЕФТА) и Европске уније. ЕЕП је створен како би се омогућило земљама ЕФТА да учествују у јединственом слободном тржишту, а да не морају приступити ЕУ. Три од четири земље ЕФТЕ (Исланд, Лихтенштајн и Норвешка, без Швајцарске) су тренутно чланице ЕЕП-а.

⁷ “Digital Economy and Society Index (DESI) 2022”, Thematic chapters, pp. 62–63.

обухватају велику категорију онлајн услуга, од једноставних веб- локација, до услуга интернет инфраструктуре и онлајн платформи. Правила наведена у ДСА првенствено се односе на онлајн посреднике и платформе. На пример, онлајн пијаце, друштвене мреже, платформе за дељење садржаја, продавнице апликација и онлајн платформе за путовања и смештај. Оно што је битно за онлајн платформе је то да су оне морале да објаве свој број активних корисника до 17. фебруара 2023. године. Ако платформа или претраживач има више од 45 милиона корисника (10% популације у Европи), Европска комисија ће услугу означити као веома велику онлајн платформу (*very large online platform*) или веома велики онлајн претраживач (*very large online search engine*). Ове службе ће имати четири месеца да испуне обавезе ДСА, што укључује спровођење и достављање Комисији прве годишње процене ризика. Државе чланице ЕУ мораће да именују координаторе за дигиталне услуге до 17. фебруара 2024. године, када и оне платформе које имају мање од 45 милиона активних корисника морају да буду у складу са свим ДСА правилима.⁸ Један од кључних елемената ефикаснијег спровођења које је уведено овом Уредбом је управо улога координатора за дигиталне услуге. Ову улогу у државама чланицама може обављати или постојеће регулаторно тело или се може основати ново. ДСА има за циљ да ограничи ширење нелегалног садржаја на мрежи, па зато успоставља нови сет обавеза с циљем да се створи безбедно онлајн окружење за све. То је први пут у историји регулативе управљања платформама ЕУ да се основна права људи стављају у први план, испред корпоративних интереса. ДСА доноси напредак у заштити основних људских права на мрежи. Превасходно је у питању забрана оглашавања на основу профилисања и коришћења посебних категорија осетљивих података. Биће забрањено циљано оглашавање ка малолетним лицима, као и било какав вид циљаног оглашавања заснованог на религији, сексуалној оријентацији или етничкој припадности појединца. И то је права прекретница која отвара пут за ефикасно решавање оглашавања заснованог на надзору у будућности.⁹

Доношење ДСА

Предлог Комисије је објављен 15. децембра 2020. године, да би се политички споразум о ДСА постигао 23. априла 2022. године. Исте године, 16. новембра правила ДСА ступају на снагу. Интернет платформе и претраживачи су били дужни да објаве број својих корисника до 17. фебруара 2023. године. Одређивање веома великих онлајн платформи (*Very Large Online Platforms – VLOPs*) и веома великих онлајн претраживача (*Very Large Online Search Engines*)

⁸ “The Digital Services Act package”, *op. cit.*

⁹ „Нови пакет Закона о дигиталним услугама Европске уније”, *Клипинг Kliping*. Интернет: <https://kliping.rs/blog/novi-paket-zakona-o-digitalnim-uslugama-evropske-unije/>, 11.7.2023.

– *VLOSEs*), који морају да се придржавају правила, укључујући објављивање процене ризика. ДСА правила ће се примењивати за све регулисане субјекте од 17. фебруара 2024. године, што је такође крајњи рок за све земље чланице ЕУ да именују координаторе за дигиталне услуге (*Digital Services Coordinators*).¹⁰ Уредба (ЕУ) 2022/2065 примењује се на посредничке услуге које се нуде примаоцима услуга који имају седиште или се налазе у ЕУ, без обзира на то где пружаоци тих посредничких услуга имају седиште. Она неће утицати на примену Директиве 2000/31/ЕЦ. Уредба не доводи у питање правила утврђена другим правним актима Уније који регулишу друге аспекте пружања посредничких услуга на унутрашњем тржишту или прецизирају и допуњују ову Уредбу, посебно следеће: Директиву 2010/13/ЕУ; Закон Уније о ауторском и сродним правима; Уредбу (ЕУ) 2021/784; Уредбу (ЕУ) 2019/1148; Уредбу (ЕУ) 2019/1150; Закон Уније о заштити потрошача и безбедности производа, укључујући Уредбу (ЕУ) 2017/2394 и (ЕУ) 2019/1020 и Директиве 2001/95/ЕЦ и 2013/11/ЕУ; Закон Уније о заштити личних података, посебно Уредбу (ЕУ) 2016/679 и Директиву 2002/58/ЕЦ; Право Уније у области правосудне сарадње у грађанским стварима, посебно Уредбу (ЕУ) бр. 1215/2012 или било који правни акт Уније који прописује правила права која се примењују на уговорне и вануговорне обавезе; Право Уније у области правосудне сарадње у кривичним стварима, посебно Уредбу о европским налозима за производњу и чување електронских доказа у кривичним стварима; Директиву којом се утврђују усклађена правила о именованој законских заступника ради прикупљања доказа у кривичном поступку.¹¹

Одговорност пружаоца посредничких услуга

Када се пружају посредничке услуге у информационом друштву које се састоје од преноса у комуникационој мрежи информација, а које пружа прималац услуге, или када се пружа приступ комуникационој мрежи, пружалац услуге неће бити одговоран за информације које се преносе или којима се приступа (тзв. пуки канал – само преносилац информација), под условом да провајдер не покреће пренос, не бира пријемник преноса и не бира и не мења информације садржане у преносу. Радње преноса и обезбеђивања приступа обухватају аутоматско, посредно и привремено складиштење информација које се преносе у мери у којој се то одвија искључиво у сврху обављања преноса у комуникационој мрежи, и под условом да се информације не чувају у периоду дужем него што је разумно потребно за пренос. То не утиче

¹⁰ “The Digital Services Act package”, *op. cit.*

¹¹ “Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) (Text with European Economic Area relevance)”, *op. cit.*, члан 2.

на могућност да судски или управни орган, у складу са правним системом државе чланице, захтева од пружаоца услуга да прекине или спречи кршење.¹² Када се пружају посредничке услуге у информационом друштву, које се састоје од преноса у комуникационој мрежи информација које пружа прималац услуге, провајдер услуге неће бити одговоран за аутоматско, средње и привремено складиштење тих информација (тзв. кеширање – привремени смештај информација), које се врши само у сврху да учини ефикаснијим или сигурнијим даљим преносом информација другим примаоцима услуге на њихов захтев, под условом да провајдер не мења информације, испуњава услове за приступ информацијама, поштује правила у вези са ажурирањем информација, специфицираних на начин који је широко признат и коришћен у индустрији, не омета закониту употребу технологије, широко признате и коришћене у индустрији, за добијање података о коришћењу информација и ако делује експедитивно како би уклонио или онемогућио приступ информацијама које је ускладиштио након што је сазнао да су информације на почетном извору преноса уклоњене са мреже, или да им је приступ онемогућен, или да је судски или управни орган наредио такво уклањање или онемогућавање. Све наведено неће утицати на могућност да судски или управни орган, у складу са правним системом државе чланице, захтева од пружаоца услуга да прекине или спречи кршење.¹³ Када се пружа посредничка услуга у информационом друштву, која се састоји од складиштења информација које пружа прималац услуге (тзв. хостинг), пружалац услуге неће бити одговоран за информације које се чувају на захтев примаоца услуге, под условом да пружалац: (а) нема стварно сазнање о незаконитој активности или незаконитом садржају и, што се тиче захтева за накнаду штете, није упознат са чињеницама или околностима из којих је очигледна незаконита активност или незаконит садржај, или (б) након што стекне такво знање или свест, делује експедитивно да уклони или онемогући приступ незаконитом садржају. Наведено се не примењује када прималац услуге делује под овлашћењем или контролом пружаоца. Такође се не примењује у погледу одговорности онлајн платформи које потрошачима омогућавају да склапају уговоре на даљину са трговцима по закону о заштити потрошача, када таква онлајн платформа представља конкретну ставку информација или на други начин омогућава конкретну трансакцију о којој је реч на начин да би навело просечног потрошача да верује да информације, или производ или услугу која је предмет трансакције, обезбеђује или сама онлајн платформа или прималац услуге који делује под њеним овлашћењем или контролом. Овај члан не утиче на могућност да судски или управни орган, у складу са правним системом

¹² *Ibid.*, члан 4.

¹³ *Ibid.*, члан 5.

државе чланице, захтева од пружаоца услуга да прекине или спречи кршење.¹⁴ По пријему налога за поступање против једне или више конкретних ставки незаконитог садржаја, издатог од стране релевантних националних судских или управних органа, на основу важећег закона ЕУ или националног закона у складу са правом ЕУ, пружаоци посредничких услуга ће обавести орган који издаје налог, или било који други орган који је наведен у налогу, о спровођењу налога без непотребног одлагања, наводећи да ли је и када спроведен налог.¹⁵ Такође, по пријему налога за пружање конкретних информација о једном или више конкретних појединачних прималаца услуге, који издају релевантни национални правосудни или управни органи на основу важећег права ЕУ или националног права у складу са правом ЕУ, пружаоци посредничких услуга ће, без непотребног одлагања, обавестити орган који издаје налог, или било који други орган који је наведен у налогу, о његовом пријему и спровођењу налога, наводећи да ли је и када спроведен налог.¹⁶ Орган који издаје налог ће, заједно са свим информацијама добијеним од пружаоца посредничких услуга у вези са спровођењем налога, пренети координатору дигиталних услуга из државе чланице органа који је издао налог. Након пријема налога од судског или административног органа, координатор дигиталних услуга дотичне државе чланице ће, без непотребног одлагања, проследити копију налога свим координаторима дигиталних услуга. Најкасније када налог ступи на снагу, или где је применљиво, у време које одреди орган издаваоца у свом налогу, пружаоци посредничких услуга ће обавестити примаоца дотичне услуге о примљеном налогу и о спровођењу налога. Такве информације које се достављају примаоцу услуге укључују изјаву о разлозима и о могућностима за обештећење.

Обавезе дужне пажње за транспарентно и сигурно онлајн окружење

Одредбе које се примењују на све пружаоце посредничких услуга налазе се у члановима 11–15 Уредбе (ЕУ) 2022/2065, док се додатне одредбе које се примењују на пружаоце услуга хостинга, укључујући онлајн платформе, налазе у члановима 16–18 Уредбе (ЕУ) 2022/2065. Одредбе које се примењују на провајдере онлајн платформи налазе се у члановима 19–28 Уредбе (ЕУ) 2022/2065. Одредбе које се примењују на провајдере онлајн платформи које омогућавају потрошачима да склапају уговоре на даљину са трговцима регулисане су члановима 29–32 Уредбе (ЕУ) 2022/2065. Затим, додатне

¹⁴ *Ibid.*, члан 6.

¹⁵ *Ibid.*, члан 9.

¹⁶ *Ibid.*, члан 10.

обавезе за провајдере веома великих онлајн платформи и веома великих онлајн претраживача за управљање системским ризицима регулисане су члановима 33–43 Уредбе (ЕУ) 2022/2065, а све остале одредбе које се односе на обавезе дужне пажње регулисане су члановима 44–48 исте Уредбе. Пружаоци посредничких услуга морају одредити једну тачку за контакт како би се омогућила директна комуникација електронским путем са органима држава чланица, Комисијом и Европским одбором за дигиталне услуге.¹⁷ Пружаоци посредничких услуга морају такође одредити једну тачку за контакт како би омогућили примаоцима услуге да директно и брзо комуницирају са њима, електронским средствима и на начин који је прилагођен кориснику, укључујући омогућавање примаоцима услуге да изаберу начин комуникације, који се неће ослањати само на аутоматизоване алате.¹⁸ Те информације морају бити лако доступне и ажуриране. Поставља се обавеза да пружаоци посредничких услуга у својим условима и одредбама укључе информације о свим ограничењима која намећу у вези са коришћењем њихове услуге у погледу информација које пружају примаоци услуге. Те информације ће укључивати информације о свим политикама, процедурама, мерама и алатима који се користе у сврху модерирања садржаја, укључујући алгоритамско доношење одлука и људски преглед, као и правила процедуре њиховог интерног система за решавање жалби. Све мора бити изложено јасним, једноставним, разумљивим и недвосмисленим језиком, и бити лако и јавно доступно. Провајдери веома великих онлајн платформи и веома великих онлајн претраживача имају обавезу да примаоцима услуга пруже сажет, лако доступан и машински читљив сажетак услова, укључујући доступне правне лекове и механизме обештећења, на јасном и недвосмисленом језику. Веома велике онлајн платформе и веома велики онлајн претраживачи такође морају објавити своје услове и одредбе на службеним језицима свих држава чланица у којима нуде услуге.¹⁹ Додатне одредбе које се примењују на пружаоце услуга хостинга, укључујући онлајн платформе односе се на механизме обавештавања и деловања, изјаве о разлозима, и обавеза обавештења о сумњи на кривична дела. Пружаоци услуга хостинга у обавези су да успоставе механизме који омогућавају сваком појединцу или ентитету да их обавести о присуству одређених информација на њиховим услугама које појединац или ентитет сматра незаконитим садржајем. Ови механизми морају бити лаки за приступ и прилагођени корисницима, тако да омогуће подношење обавештења искључиво електронским путем.²⁰ Пружаоци услуга хостинга

¹⁷ *Ibid.*, члан 11.

¹⁸ *Ibid.*, члан 12.

¹⁹ *Ibid.*, члан 14.

²⁰ *Ibid.*, члан 16.

морају пружити јасну и конкретну изјаву о разлозима свим погођеним примаоцима услуге, за било које од наметнутих ограничења, а на основу тога што су информације које пружа прималац услуге незаконит садржај или некомпатибилне са њиховим условима и одредбама, и то: (а) сва ограничења видљивости одређених информација које пружа прималац услуге, укључујући уклањање садржаја, онемогућавање приступа садржају или деградирање садржаја; (б) суспензије, прекиде или друга ограничења новчаних плаћања; (ц) суспензије или престанак пружања услуге у целини или делимично; (д) суспензије или укидање налога примаоца услуге.²¹ Када пружалац услуга хостинга сазна за било коју информацију која доводи до сумње да се догодило, да се дешава или да ће се десити кривично дело које укључује претњу по живот или безбедност лица, он је у обавези да одмах обавести органе за спровођење закона или судске органе државе чланице, или држава чланица, о својој сумњи и пружи све релевантне доступне информације.²² Додатне одредбе које се примењују на провајдере онлајн платформи обухватају искључење за микро и мала предузећа, интерни систем за решавање притужби, вансудско решавање спорова, поуздани пријавитељи, мере и заштиту од злоупотребе, обавезе транспарентног извештавања за провајдере онлајн платформи, дизајн и организацију онлајн интерфејса, оглашавање на онлајн платформама, транспарентност система препорука, као и онлајн заштиту малолетника. Додатне одредбе које се примењују на провајдере онлајн платформи које омогућавају потрошачима да склапају уговоре на даљину са трговцима садрже изузећа за микро и мала предузећа, трговце, усклађеност по дизајну и право на информације, који су обухваћени члановима 29–32 Уредбе (ЕУ) 2022/2065.

Додатне обавезе за провајдере веома великих онлајн платформи и веома великих онлајн претраживача за управљање системским ризицима обухватају регулативе за веома велике онлајн платформе и веома велике онлајн претраживаче, а то су оне које имају број просечних месечних активних прималаца услуге у ЕУ једнако или више од 45 милиона. Комисија ће обезбедити да се листа и ажурирања одређених веома великих онлајн платформи и веома великих онлајн претраживача објави у Службеном листу ЕУ. Веома велике онлајн платформе и веома велики онлајн претраживачи су дужни да идентификују, анализирају и процењују све системске ризике који произилазе из дизајна или функционисања њихових услуга и повезаних система, укључујући алгоритамске системе, или ризике из употребе њихове услуге. Ти ризици обухватају: ширење нелегалног садржаја путем њихових услуга, потом било какве стварне или предвидиве негативне ефекте за

²¹ *Ibid.*, члан 17.

²² *Ibid.*, члан 18.

остваривање основних права (посебно основних права на људско достојанство садржано у члану 1. Повеље, на поштовање приватног и породичног живота садржаног у члану 7. Повеље, на заштиту личних података садржане у члану 8. Повеље, на слободу изражавања и информисања, укључујући слободу и плурализам медија, садржану у члану 11. Повеље, на недискриминацију садржану у члану 21. Повеље, на поштовање права детета садржано у члану 24. Повеље и на висок ниво заштите потрошача садржан у члану 38. Повеље), затим било какве стварне или предвидиве негативне ефекте на грађански дискурс и изборне процесе и јавну безбедност, на родно засновано насиље, заштиту јавног здравља, малолетнике и озбиљне негативне последице по физичко и психичко благостање особе.²³ Веома велике онлајн платформе и веома велики онлајн претраживачи морају успоставити разумне, пропорционалне и ефикасне мере за ублажавање, прилагођене специфичним системским ризицима, са посебним освртом на утицаје таквих мера на основна права. Веома велике онлајн платформе и веома велики онлајн претраживачи обезбедиће Координатору за дигиталне услуге или Комисији, на њихов образложени захтев и у разумном року, приступ подацима који су неопходни за праћење и процену усклађености са овом Уредбом.²⁴

Имплементација, сарадња, казне и извршење

Државе чланице требало би да именују координаторе дигиталних услуга до 17. фебруара 2024. године. Они ће бити одговорни за надзор пружалаца посредничких услуга и спровођење ове Уредбе. У ту сврху, координатори дигиталних услуга сарађиваће једни са другима, другим националним надлежним органима, Одбором и Комисијом. Захтеви и овлашћења координатора дигиталних услуга, казне, право на подношење жалбе, надокнада, извештаји о активностима регулисани су члановима 50–55 ове Уредбе. Држава чланица у којој се налази главни објекат пружаоца посредничких услуга има искључива овлашћења да надгледа и спроводи ову Уредбу. Државе чланице и Комисија ће надгледати и спроводити одредбе ове Уредбе. Европски одбор за дигиталне услуге независна је саветодавна група координатора дигиталних услуга за надзор пружалаца посредничких услуга. Одбор ће бити састављен од координатора дигиталних услуга које ће представљати високи званичници. Одбор ће саветовати координаторе дигиталних услуга и Комисију у складу са овом Уредбом да постигну следеће циљеве: (а) допринос доследној примени ове Уредбе и ефективној сарадњи

²³ *Ibid.*, члан 34.

²⁴ *Ibid.*, члан 41.

координатора дигиталних услуга и Комисије у вези са питањима обухваћеним Уредбом; (б) координирање и допринос смерницама и анализама Комисије и координатора дигиталних услуга и других надлежних органа о новим питањима на унутрашњем тржишту у вези са питањима обухваћеним овом Уредбом, и (ц) пружање помоћи координаторима дигиталних услуга и Комисији у надзору веома великих онлајн платформи.²⁵ Надзор, истрага, спровођење и праћење у погледу провајдера веома великих онлајн платформи и веома великих онлајн претраживача регулисани су члановима 64–83 Уредбе, заједничке одредбе о извршењу члановима 84–86, акти спровођења члановима 87–88, а завршне одредбе члановима 89–93. Следствено се може закључити да се ДСА примењује на све пружаоце дигиталних услуга, али има посебно строг режим за веома велике онлајн платформе са више од 45 милиона корисника. ДСА би требало да државама чланицама ЕУ омогући достављање података о величини дигиталних платформи и броју редовних корисника, податке који су до сада били тајна.²⁶ Такође, највеће онлајн платформе биће у обавези да обезбеде кључне податке истраживачима како би пружили бољи увид у то какви све ризици на мрежи постоје. Истовремено, великим компанијама биће забрањене манипулације платформама које утичу на демократске процесе и безбедност. Све велике платформе мораће такође да уведу нове стратегије за суочавање са дезинформацијама током криза. Иначе, велике компаније – оне са најмање 45 милиона корисника у ЕУ, попут Мете и Гугла – суочиће се са највећом контролом. Ови гиганти већ неко време лобирају како би ублажили захтеве ДСА, посебно оне који се односе на циљано оглашавање и предају података спољним истраживачима, али нису оствариле ове циљеве.²⁷ Што је компанија већа, биће већа и њена одговорност. Са овим новим ДСА технолошке компаније биће у обавези да преузму већу одговорност за садржај који се појављује на њиховим платформама. Мотивишући фактор је, пре свега, то што ће се компаније суочити са казнама до шест одсто годишњег промета за непоштовање прописа. Приметно је да ЕУ последњих година остварује напредак ка дигиталним циљевима, али је и даље далеко од тога да постане глобални лидер у технолошкој трци, што је и коначни циљ свих дигиталних уредби и других прописа ЕУ, као и финансијских фондова који су издвојени за ту намену. DESI показује где би требало да се додатно ради, на пример у подстицању дигитализације ЕУ индустрије, укључујући мала и средња предузећа. Проналажење начина да се појачају напори да би се осигурало да свако мало и средње предузеће, и

²⁵ *Ibid.*, члан 61–62.

²⁶ „Шта открива ЕУ Закон о дигиталним услугама: Број корисника платформи више неће бити тајна”, Euractiv. Интернет: <https://euractiv.mondo.rs/tehnologija/a894/Zakon-o-digitalnim-uslugama-i-primena-novih-pravila.html> 12.4.2023.

²⁷ *Ibidem*

уопште ЕУ индустрија у целини, имају најбоља дигитална решења која су тренутно доступна и да имају приступ инфраструктури за дигитално повезивање је примарно у будућности, уколико се жели остварити крајњи циљ – ЕУ као глобални лидер у технолошкој трци.

4) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Уредба (ЕУ) 2022/2065 Европског парламента и Савета од 19. октобра 2022. о јединственом тржишту дигиталних услуга и о изменама и допунама Директиве 2000/31/ЕЦ (ДСА) (текст од значаја за Европски економски простор), усвојена је у Стразбуру, 19. октобра 2022. године. Неке њене одредбе примењују се од 16. новембра 2022. године, а Уредба ће се дефинитивно примењивати од 17. фебруара 2024. године.

5) ИЗВОРИ

- “Digital Economy and Society Index (DESI) 2022”, Thematic chapters, pp. 62–63.
- “Digital Economy and Society Index (DESI) 2022”, European Commission, Thematic chapters, p. 28. Интернет: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>, 21.06.2023.
- Heldt, Amélie P., “EU digital services act: The white hope of intermediary regulation”, In: *Digital Platform Regulation: Global Perspectives on Internet Governance*, Springer International Publishing, Cham, 2022.
- Јелисавац Трошић, Сања, „Програм политике дигиталне деценије Европске уније”, *Европско законодавство*, 2023, бр. 81–82/2023, Vol. 22.
- „Караван ‘Дигитална експедиција’ посетио Сомбор”, Министарство информисања и телекомуникација, 10. јун 2023. Интернет: <https://mit.gov.rs/vest/2117/karavan-digitalna-ekspedicija-posetio-sombor.php>, 14.06.2023.
- „Нови пакет Закона о дигиталним услугама Европске уније”, *Клипинг Kliping*, Интернет: <https://kliping.rs/blog/novi-paket-zakona-o-digitalnim-uslugama-evropske-unije/>, 11.7.2023.
- “Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) (Text with European Economic Area relevance)”, *Official Journal of the European Union* L 277, 27.10.2022.
- „Шта открива ЕУ Закон о дигиталним услугама: Број корисника платформи више неће бити тајна”, Euractiv. Интернет: <https://euractiv.mondo.rs/tehnologija/a894/Zakon-o-digitalnim-uslugama-i-primena-novih-pravila.html> 12.4.2023.
- “The Digital Services Act package”, European Commission. Интернет: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>, 6.6.2023.

7) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Влада Републике Србије препознала је значај дигитализације за развој земље, привреде и друштва и улаже у изградњу дигиталне инфраструктуре и ширење дигиталне писмености. У том смислу, веома је важно да сви становници Србије имају једнак приступ дигиталним услугама и знање како да их користе. Упознавање са кључним дигиталним вештинама 21. века препознато је у Србији, па је као једна од акција шире едукације 2021. године, покренут Караван „Дигитална експедиција”. Паралелно са дигиталном едукацијом, неопходно је да становници стекну основне дигиталне вештине које су неопходне за живот и послове будућности у свету који се убрзано мења захваљујући дигитализацији.²⁸ Нови ДСА примењује се на услуге хостовања, тржишта и онлајн платформи које нуде услуге у ЕУ. ДСА ће се примењивати на све провајдере који раде у ЕУ, без обзира на место њиховог оснивања. Другим речима, појединци који бораве у ЕУ у потпуности ће имати користи од заштитног опсега ДСА. Нови сетови обавеза су „направљени по мери” са идејом стварања једнаких тржишних услова за све. По први пут у историји ЕУ, ДСА поставља јединствене критеријуме за такозване процедуре обавештења и деловања, систем који одређује када и да ли платформе треба да буду одговорне за ширење нелегалног садржаја. ДСА одржава и унапређује важан правни принцип. Условни модел посредничке одговорности дефинише како онлајн платформе треба да поступе када открију незаконит садржај. ДСА доноси више јасноће и сигурности у погледу тога како то учинити марљиво и у доброј намери. Он појачава забрану општег праћења садржаја, која задржава разлику између сазнања о одређеном нелегалном садржају и покушаја да се то уклони, с једне стране, и скенирања свега како би се пронашао нелегални садржај, с друге стране. Укратко, онлајн платформе ће, уз јасно објашњење, уклањати незаконит садржај и обезбедиће корисницима могућност жалбе. У победи за људска права ДСА има меру која се бави и обмањујућим дизајном. На папиру ДСА би требало да спречи све онлајн платформе да дизајнирају и управљају својим дизајном интерфејса на обмањујући и манипулативан начин. Тзв. „тамни обрасци” – збуњујући или обмањујући кориснички интерфејс дизајниран да усмери кориснике да донесу одређене одлуке које штете њиховој приватности – биће строго забрањени. Истовремено, онлајн продавнице мораће да чувају основне информације о трговцима на својој платформи како би пронашли појединце који продају нелегалну робу или пружају нелегалне услуге. Све ово су добри примери како би и законодавац у Србији могао да регулише онлајн

²⁸ „Караван ‘Дигитална експедиција’ посетио Сомбор”, Министарство информисања и телекомуникација, 10. јун 2023. Интернет: <https://mit.gov.rs/vest/2117/karavan-digitalna-ekspedicija-posetio-sombor.php>, 14.7.2023.

садржај и заштити кориснике, те да усклади постојећи Закон о дигиталним услугама са ДСА. Чињеница да се ДСА односи само на грађане ЕУ не значи да се његови ефекти неће осетити и у другим деловима света. Новом дигиталном регулативом ЕУ настоји да створи сигурнији дигитални простор у којем су заштићена основна права свих корисника, што у перспективи има значај и за Србију и њено дигитално тржиште.

NEW EUROPEAN UNION LEGISLATION ON DIGITAL SERVICES

Abstract: Digital services are present in our lives every day, facilitating communication, doing business, and more. The use of online services has made it easier for businesses to trade across national borders, bringing them more revenue and access to new markets. Besides the many advantages that digital services have brought, there are also problems reflected in the trade in illegal goods and illegal content on the Internet. Digital services are abused by Internet platforms using manipulative algorithmic systems for targeted marketing, spreading misinformation, or using other means for harmful purposes. Internet platforms, in the absence of legal regulations for all areas, have begun to regulate this digital world themselves, thus endangering the basic rights on the Internet. At the EU level, there were significant legal gaps in this area that had to be filled. Therefore, two acts were passed: "The Law on Digital Markets" and "The Law on Digital Services". The "Law on Digital Services", which was adopted by Regulation (EU) 2022/2065, is the subject of this paper. Adopting a modern legal code on digital services, the EU has laid the legal foundations that should enable users' safety online, establishing governance with the protection of the fundamental rights of users of digital services, both individual consumers and businesses.

Keywords: EU, digital services, online platforms, intermediary service providers, illegal content.